

kinderrechten & internationale stages

inspiratiekader

Dit inspiratiekader komt er op initiatief van UCOS (Universitair Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking vzw) en VLHORA (Vlaamse Hogescholenraad), met medewerking van KIYO, USOS, Universiteit Hasselt en de 13 Vlaamse hogescholen.

Auteurs

Sebastian Van Hoeck - Universitair Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking vzw

Bram Cleys - Universitair Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking vzw

Expertengroep

De auteurs werden in de totstandkoming van deze tekst bijgestaan door een expertengroep. Ze wensen elk van hen uitdrukkelijk te bedanken voor hun input en inspiratie.

Charlotte Christiaens (VLHORA), Sandra Bootsma (KIYO), Patricia Nieuwenhuizen (Better Care Network Nederland), Retha Bloem (North West University South Africa), Evelyne Eneman (Artevelde Hogeschool), Yasmien Naciri (USOS), Charlotte Van Campfort (UCOS), Herman Koppers (UHasselt), Nicole Van Houcke (HoGent), Sofie Vindevogel (HoGent), Lea Van Litsenborgh (Kdg), Stijn Callewaert (UCLL), Wendy De Vaal (Thomas More Hogeschool), Veronique De Roeck (UCLL), Cindy Heremans (Thomas More Hogeschool), Reinhilde Lenaerts (AP Hogeschool), Mieke Verbeek (AP Hogeschool), Eline Schepens (VIVES), Femke Bannink Mbazzi (Ugent), Ilse Derluyn (UGent), Mélodie Arts (KIYO), Frank Verstraeten (UCOS), Esther Philippen (UCOS), Tine Ternest (VIVES), Joris Dewispelaere (Odisee), Kurt Debaere (Howest), Anniek Oreye (PXL), Remke Hendrickx (KDG), Maarten Doise (Howest), Klaartje Ory (Odisee)

Meer info?

Universitair Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking vzw

Pleinlaan 5

1050 Brussel

www.ucos.be

contact@ucos.be

I introdactie

II probleem- schets

III principes

IV praktische aanbevelingen

V bibliografie

inhoud

1.1	Doelstelling	4
1.2	Doelgroep	5
1.3	Aanpak	6
2.1	Keuze casestudie	7
2.2	Negatieve impact op ontwikkeling van kinderen	8
2.3	Weeshuisindustrie	10
3.1	Naar nieuwe internationale partnerschappen	13
3.2	Inbedding in de duurzame ontwikkelingsdoelen	16
3.3	Aandacht voor een intersectionele lens	16
3.4.	Vertrekpunt: kinderrechtenbenadering vanuit 4 basisprincipes	17
4.1	Niveau I: beleid	22
4.2	Niveau II: Opleiding & stageverantwoordelijke	28
4.3	Niveau III: Student	31
		34

1.1 Doelstelling

Elk jaar vertrekken ongeveer 1.800 studenten uit het Vlaamse hoger onderwijs naar lage- en middeninkomenslanden voor een stage of onderzoeksproject¹. Niet zelden komen ze daarbij in rechtstreeks contact met kinderen en jongeren², al dan niet in kwetsbare situaties. Ze lopen bijvoorbeeld stage in scholen, jeugdcentra, shelters of kinderopvangsettings, of doen onderzoek in vluchtelingenkampen of gezondheidscentra. Dit contact tussen Vlaamse studenten enerzijds, en meisjes en jongens in partnerlanden anderzijds kan zowel opportuniteiten als risico's met zich meebrengen voor het welzijn van de kinderen en jongeren in kwestie. Terwijl studenten tijdens hun stage of onderzoek in België uiteraard ook in contact kunnen komen met minderjarige meisjes en jongens, willen we hogeronderwijsinstellingen uitdagen om kritisch na te denken over mogelijke risico's en opportuniteiten in de vaak complexe context van ongelijke relaties met bovenvermelde partnerlanden.

In dit inspiratiekader stellen we zowel een theoretisch kader als concrete beleids- en actiepunten voor die de Vlaamse onderwijsinstellingen **in het belang van kinderen en jongeren in lage- en middeninkomenslanden kunnen hanteren binnen hun mobiliteits- en internationaliseringsbeleid.**

¹ Zie visietekst [Relevante Zuidstages voor het Globale Zuiden](#) voor definities van deze concepten.

² Wanneer we in deze tekst spreken over 'kinderen en jongeren' of 'meisjes en jongens' verwijzen we, in lijn met artikel 1 van het Kinderrechtenverdrag, naar iedereen in de leeftijdsgroep tot 18 jaar.

De doelstelling van dit inspiratiekader is tweevoudig:

1. In de eerste plaats zorgen dat internationale stages **géén schade berokkenen aan meisjes en jongens** in partnerlanden. Dat betekent dat er duidelijk en per niveau verantwoordelijkheid moet worden genomen om mogelijke schade te erkennen, te minimaliseren en te voorkomen. De probleemschets om naar mogelijke schade te kijken doen we via een casestudie rond weeshuizen (zie hoofdstuk II).
2. In de tweede plaats zorgen dat de opportuniteiten van partnerschappen in lage- en middeninkomenslanden volledig benut worden voor **het actief bijdragen aan het verwezenlijken van kinderrechten** ter plekke.

1.2 Doelgroep

Dit inspiratiekader heeft tot doel de praktijk van internationale mobiliteit van studenten in het Vlaamse hoger onderwijs naar lage- en middeninkomenslanden kinderrechten-vriendelijker te maken. We schuiven elementen naar voor om een sterke visie te ontwikkelen en concrete actiepunten die door onderwijsinstellingen geïmplementeerd kunnen worden. De nota richt zich op actoren op verschillende niveaus binnen de instellingen en ondersteunende diensten (directie, diensten internationalisering, opleidingsverantwoordelijken, docenten, stagebegeleiders) van het hoger onderwijs. We gaan ervan uit dat het beleid en de praktijken die zij ontwikkelen ertoe leiden dat studenten in staat zijn om als actoren te handelen die hun verantwoordelijkheid opnemen om kinderrechten te respecteren, te garanderen en te beschermen.

Contact met kinderen en minderjarige jongeren komt voor in heel wat stage- of onderzoeksprojecten buiten Europa. De aanbevelingen in dit inspiratiekader zijn relevant voor deze brede groep aan vormen van contact met kinderen, dus niet alleen voor stages in scholen, kinderopvanginitiatieven, etc. Veel van deze aanbevelingen kunnen zeker ook toegepast worden op stages in Europa en België, maar in lijn met het mandaat en de expertise van UCOS en VLHORA ligt de focus hier op internationale mobiliteit naar lage- en middeninkomenslanden.

Deze tekst focust op **officiële stageplaatsen en onderzoeksopdrachten**, maar de principes kunnen ook toegepast worden op **vrijwilligerswerk**.

1.3 Aanpak

Deze tekst bestaat, naast een korte probleemschets (hoofdstuk II) gebaseerd op een casestudie over weeshuizen, uit twee delen: een theoretisch deel (hoofdstuk III) en een praktijkgericht deel (hoofdstuk IV).

- In het eerste deel (hoofdstuk III) schetsen we het theoretisch en contextueel kader, waarbij een **kinderrechtenbenadering** als essentieel kader gebruikt kan worden voor het realiseren en beschermen van de rechten van kinderen en jongeren.
- Het tweede deel (Hoofdstuk IV) schuift een aantal praktische aanbevelingen naar voren om op een consequente en constructieve wijze **de negatieve impacten** van internationale mobiliteit op kinderen en jongeren in lage- en middeninkomenslanden te minimaliseren en kinderrechten te garanderen.

probleem schets

2.1 Keuze casestudie

Dit hoofdstuk presenteert een analyse van de mogelijke negatieve effecten van Internationale mobiliteit op meisjes en jongens in één van de meest zorgwekkende casestudies: de **weeshuisindustrie**. Deze analyse dient als voorbeeld van waar de uitdagingen liggen om internationale stages vanuit een kinderrechtenbril te organiseren.

Een recent gepubliceerde studie in *The Lancet* (Desmond et al., 2020) schat dat ongeveer 5,4 miljoen kinderen wereldwijd in geïnstitutionaliseerde opvang verblijven³. Langdurig onderzoek heeft nochtans aangetoond dat kinderen die in geïnstitutionaliseerde zorg verblijven meer kans lopen op zorg van lage kwaliteit, op uitbuiting, op fysiek of emotioneel misbruik en vaker onbeantwoorde medische noden hebben. Elk jaar werken of bezoeken ook studenten van het Vlaamse hoger onderwijs, in het kader van hun stage of als vrijwilliger, dergelijke projecten.

Door uitgebreid in te gaan op deze *casestudy* willen we de reflectie over de mogelijke negatieve effecten van internationale mobiliteit op het welzijn van minderjarige meisjes en jongens op scherp stellen⁴. Het benadrukt waarom het nodig en belangrijk is om stappen vooruit te zetten om schade aan deze doelgroep te voorkomen (*doelstelling 1*) en om doelgericht bij te dragen aan het verwezenlijken van hun kinderrechten (*doelstelling 2*).

³ We gebruiken in deze tekst afwisselend 'grootschalige opvanginitiatieven', 'geïnstitutionaliseerde opvang' of 'weeshuizen' om te verwijzen naar alle geïnstitutionaliseerde vormen van opvang waar kinderen in groep permanent verblijven, begeleid door betaalde hulpverleners. We verwijzen met deze termen naar een brede groep van instituties die op het terrein ook bekend staan als kinderhuizen, residenties, internaten, etc.

⁴ Deze analyse is grotendeels gebaseerd op het werk van het Better Care Network Netherlands.

⁵ Brede invulling: eender welke vorm van vrijwilligerswerk op bestemming gecombineerd met een aspect van toerisme (McGehee N, 2005). Pejoratieve invulling: vrijwilligerswerk op bestemming met enkel commerciële organisaties (McGloin, C., & Georgeou, N. 2016).

Let op, er wordt hier niet **gesuggereerd** dat **elke internationale stage deze effecten teweegbrengt** of dat zulke praktijken **voorkomen bij partners** van het Vlaamse hoger onderwijs, maar:

1. Het is van belang de risicovolle scenario's aan te kaarten om ze te kunnen **voorkomen**.
2. Daarnaast, gezien de groeiende populariteit van **voluntourism**⁵, ook aan Vlaamse onderwijsinstellingen, zou het misplaatst zijn om te denken dat onderstaande uitdagingen helemaal niet voorkomen. We zien dit dus ook als een belangrijke vorm van sensibilisering.
3. Daarbovenop groeit het risico dat officiële mobiliteitsprojecten **geassocieerd** worden met onderstaande praktijken. Er komt steeds luider kritiek en media-aandacht op de weeshuisindustrie, waarbij het voor buitenstaanders niet duidelijk is of het Vlaams hoger onderwijs deze praktijken toelaat. Door deze casestudie uitgebreid te presenteren kan elke instelling haar verantwoordelijkheid nemen om deze associatie te vermijden.

2.2 Negatieve impact op ontwikkeling van kinderen

Wereldwijd bekeken, blijft institutionalisering, het onderbrengen in min of meer grootschalige opvanginitiatieven, de meest voorkomende praktijk om om te gaan met achtergelaten of verwaarloosde kinderen en weeskinderen (Zeanah, 2020). Nochtans heeft onderzoek aangetoond dat kinderen in deze omgeving veel meer risico lopen om negatieve gevolgen op hun ontwikkeling te ondervinden dan kinderen die opgroeien in familieverband. Meer dan gemiddeld is er sprake van onpersoonlijke zorg van lagere kwaliteit en in combinatie met andere traumatiserende ervaringen, leidt dat bij deze groep tot negatieve gezondheidsimpacten (o.a. vertraagde groei) en een verhoogde kans op ontwikkelingsstoornissen (neurologisch, emotioneel, sociaal, cognitief...).

Kinderen van alle leeftijdsgroepen in deze grootschalige opvanginitiatieven lopen dit risico. Wanneer kinderen op jonge leeftijd (eerste 1.000 levensdagen) hier worden opgevangen, lopen ze echter het bijkomende risico om een onveilig hechtingspatroon te ontwikkelen (Jacobs, 2002). Dit maakt kinderen op latere leeftijd opnieuw kwetsbaarder voor bijkomende traumatisering. Het is voor iedereen die betrokkenen is in internationale mobiliteit en die tijd doorbrengen in weeshuizen of gelijkaardige grootschalige opvanginitiatieven een goed inzicht te hebben in het belang van veilige hechting.

Gehechtheid ontstaat bij ieder kind van nature. Hechting vindt plaats wanneer het kind de primaire zorgverlener gebruikt als een vaste en zekere basis om te ontdekken. Verder zorgt de hechting voor een oase van veiligheid en een bron van comfort. Elk kind heeft behoefte aan vaste verzorgers met wie het kind een langdurige relatie heeft om vanuit die veilige omgeving de wereld te ontdekken.

Deze continuïteit van opvoeding is de basis voor een gezonde ontwikkeling en het belang hiervan wordt wereldwijd door kinderpsychologen onderschreven (Nelson, 2009; Tobias, 2000; Zeanah, 2019). Zelfs tijdelijke institutionalisering van meisjes en jongens kan zorgen voor verstoorde en onveilige hechting, doordat stabiele en emotioneel beschikbare hechtingsfiguren ontbreken of omdat verzorgers elkaar soms te veel afwisselen. De onveilige en verstoorde hechting verhoogt het risico op cognitieve, emotionele en sociale ontwikkelingsstoornissen aanzienlijk (Lewis, 2007; McGuire, 2018; Almas, 2018; Humphreys, 2015).

Deze bevindingen zijn zorgwekkend voor de toenemende trend van westerse vrijwilligers die voor een korte periode verzorgende taken opnemen in een weeshuis. Onderzoek toont aan, dat hechting op zeer korte tijd kan plaatsvinden, al binnen een paar dagen tot weken (Stovall-McClough, 2004). Stagiairs blijven vaak niet lang (maximum 3 maanden) en de kinderen maken daarom regelmatig een verlieservaring mee. Het sturen van vrijwilligers voor een korte periode, en het daarmee gepaard gaande afscheid, zorgt bij kinderen met een onveilige hechting telkens weer voor een traumatiserende ervaring die bijkomend schade berokkent (BCNN, waarom niet 1 + richtlijnen; Zeanah, 2019)⁶.

Het duidelijk wetenschappelijk bewijs van de gevolgen van onveilige hechting - in de vorm van emotionele en gedragsmatige problemen, vervagende sociale grenzen met onbekende volwassenen, verhoogd risico op het ontwikkelen van psychopathologieën op latere leeftijd, en cognitieve stoornissen - leidde onderzoekers van een metastudie over vrijwilligerswerk in weeshuizen in *The Lancet* 2019, tot de volgende conclusie:

"Based on the available evidence, the repeated experiences of establishing and disrupting attachments resulting from orphanage volunteering pose substantial and unnecessary risks of psychological harm, especially to young children. We, therefore, agree with Richter and Norman, (2010) that the practice of volunteer caregiving is incompatible with the wellbeing of children." (Zeanah, 2019).

Hoofdstuk 4 zal een aantal actiepunten naar voor schuiven om bovenstaande problemen te voorkomen.

⁶ Het feit dat stagiaires nieuw en 'anders' zijn, hun tijd nemen voor de kinderen en naar ze luisteren, en soms meer beschikbaar zijn dan de reguliere staf, kan op korte termijn positief zijn voor de kinderen, maar creëert mogelijks op lange termijn verwachtingen die net hechting versterken en later het afscheid moeilijker maken.

2.3 Weeshuisindustrie

Naast deze inherente negatieve psychologische impact van grootschalige opvanginitiatieven op meisjes en jongens zijn er nog meer negatieve aspecten aan de weeshuisindustrie.

2.3.1 De weeshuismythe

De populariteit van werken met kinderen in verre landen heeft een vraag gecreëerd naar kindertehuizen en in sommige gevallen stimuleert het de scheiding van kinderen en hun families. Geschat wordt dat 80% van de kinderen die in weeshuizen verblijven nog minstens één ouder heeft (Csáky 2009; Unicef 2017): de meeste kinderen zijn dus volgens onze (westerse) definitie geen wees waardoor de term weeshuis misleidend is. Hoewel er allerlei redenen zijn waarom een kind in een langdurig opvanginitiatief woont (verwaarlozing, misbruik, discriminatie (op handicap bv.), verlaten...) toont onderzoek aan dat armoede de grootste drijfveer is. Deze plekken bieden immers toegang tot voedsel, onderdak, onderwijs en gezondheidszorg. Externe steun, ook onder de vorm van het uitsturen van studenten, houdt deze dynamiek in leven waarbij grootschalige opvanginitiatieven alternatieve zorgmodellen voor kinderen in problematische opvoedingssituaties in de weg staan.

2.3.2 Pullfactor vrijwilliger & kinderhandel

Vrijwilligerswerk in lage- en middeninkomenslanden is zo populair dat het dus een vraag heeft gecreëerd naar 'weeskinderen' en 'weeshuizen'. Vrijwilligerswerk stimuleert de scheiding van kinderen en hun families (Doore, 2016). Hoe meer geld er gaat naar kindertehuizen, hoe aantrekkelijker ze worden voor gezinnen die het moeilijk hebben en er zo van overtuigd raken dat hun kinderen een betere toekomst hebben in een kindertehuis dan thuis. In veel gevallen worden de 'weeshuizen' gerund als een *business* waarbij de inzet van stagiairs en vrijwilligers die hun tijd investeren en geld doneren, wordt misbruikt.

Het geld dat studenten en vrijwilligers meebrengen naar een weeshuis (soms als vrijwillige bijdrage, soms als verplichte betaling) is vaak een van de belangrijkste inkomensbronnen. Het aanbieden van stage- en vrijwilligersplekken kan er zo toe bijdragen dat kinderen onder voorwendselen weggehaald worden bij hun families en in een kindertehuis geplaatst worden waar geld te verdienen valt aan stagiairs en vrijwilligers met goede bedoelingen, die vaak slecht geïnformeerd zijn. Steeds meer experts en organisaties beschouwen het weghalen van kinderen bij hun families met als doel hen te plaatsen in een kindertehuis als kinderhandel (BCNN, 2017; USA Department of State, 2017).

2.3.3 Ongeschoolde medewerkers

Weeshuistoerisme, of vergelijkbare situaties waarbij studenten in hun vrije tijd vrijwilligerswerk doen in opvanginitiatieven voor kinderen, zorgen voor een normalisatie van de toegang van ongeschoolde medewerkers tot kinderen in kwetsbare situaties – iets dat in Europa niet is toegestaan (BCNN, *Waarom niet I*). Veel vrijwilligers zijn niet geschoold om met (getraumatiseerde) kinderen in kwetsbare situaties te werken en hebben weinig kennis van de mogelijk negatieve impact van hun rol op de emotionele en sociale stabiliteit en ontwikkeling van de kinderen. De kinderen krijgen zo niet de psychosociale zorg die ze nodig hebben om te leren omgaan met hun trauma.

Kinderrechtenexperts en jongeren die zelf zijn opgegroeid in kindertehuizen uiten hun bezorgdheid over hoe de aanwezigheid van internationale vrijwilligers of studenten zonder werkervaring of met onvoldoende kennis, de **dagelijkse routine** van kinderen kan onderbreken en verwarring kan veroorzaken in de ontwikkeling van de identiteit van kinderen.

2.3.4 Institutionalisering verhoogt de risico's op misbruik

Onderzoek toont aan dat de kans dat kinderen te maken krijgen met mishandeling in een weeshuis veel groter is dan in een gezin (Browne, 2009). Mishandeling kan vele vormen aannemen: geweld, seksueel misbruik, ondervoeding, discriminatie, opsluiting, verwaarlozing, verslaving, kinderarbeid, etc. De recente populariteit van vrijwilligerswerk in weeshuizen heeft de directe toegang tot grote opvanginitiatieven genormaliseerd. Door het openstellen van lokale projecten aan kortlopend bezoek zijn kinderen toegankelijk voor mensen met verkeerde intenties (BCNN, *Waarom niet I*). Er zijn verschillende zaken bekend van misbruik en mishandeling door vrijwilligers in een kinderkuis (Unicef, 2008). Dit is uiteraard meer van toepassing op vrijwilligerswerk en *voluntourism*, maar het is niet ondenkbaar dat ook studenten hiervan getuige zijn of zichzelf hieraan schuldig maken.

2.3.2 There is no alternative?

Veel mensen vragen zich af of de problemen juist niet alleen maar erger zouden worden als je niet als stagiair komt helpen. De goed georganiseerde en gecontroleerde kinderkuisprojecten zijn echter niet **afhankelijk** van internationale stagiairs. Zij hebben stabiele inkomsten, en voldoende inzetbaar en professioneel personeel om de juiste ondersteuning te bieden.

Eens weeshuizen worden opgezet, zijn ze hardnekkig en moeilijk weg te krijgen. Heel wat landen in deze regio's kenden van oudsher geen weeshuizen, omdat kinderen zonder ouders opgevangen werden in het uitgebreide familienetwerk (Vossen, 2015). Het kan zijn dat goed georganiseerde en gecontroleerde kinderkuisen vandaag nodig zijn om ouders en kinderen te ondersteunen. Deze opvang is dan best **tijdelijk** en **kleinschalig** en moet de situatie in een gezin nabootsen totdat er een beter alternatief (bijvoorbeeld re-integratie in het gezin met behulp van pleegzorg) gevonden is (Schoemaker, 2014, BCNN, *waarom niet I*).

3.1 Naar nieuwe internationale partnerschappen

Een op kinderrechten gebaseerd kinderkuisbeleid realiseren is sterk verbonden met een bredere reflectie op de **relevantie van internationale stages**. In de eerder gepubliceerde visietekst "[Relevante Zuidstages voor het globale Zuiden](#)" werden **negen principes** beschreven om hieraan te werken. Deze principes scheppen een noodzakelijk kader waarin duurzame, wederkerige partnerschappen tot stand komen. Om de principes waar te maken werden er concrete actiepunten opgesteld die dienen als basisvoorwaarden in het partnerschap. De afspraken en richtlijnen rond het werken met kinderen die in deze tekst naar voren worden geschoven, bouwen verder op de principes uit de vorige visietekst. We halen hier de belangrijkste zaken aan en spitsen waar mogelijk **toe op het welzijn van kinderen en jongeren**. Voor het volledig overzicht van principes verwijzen we naar de eerste visietekst (UCOS & USOS, 2018).

principes

3.1.1 Internationale stages zijn in de eerste plaats relevant voor de partner

Steeds meer kritische stemmen, vooral uit de betrokken landen zelf, stellen dat Internationale stages niet altijd leiden tot het gehoopte resultaat, en soms zelfs averechtste effecten hebben. Binnen het complexe, maar noodzakelijke **dekolonisatie**debat, klinkt deze kritiek luider. *Waarom gaan we zo graag naar daar? Waarom doen we dit werk? Voor wie doen we het? Wie heeft er echt het meeste baat bij? Houden internationale stages structurele ongelijkheid niet net in stand? Is het niet ook een instrument om macht te tonen?* Het zijn maar een aantal vragen die binnen dit debat gesteld worden en waarmee het Vlaamse hoger onderwijs bewust moet omgaan. Daarom moet steeds de vraag gesteld worden: **what's in it for them?** Komen de noden van organisaties en doelgroepen in de partnerlanden, en met name die van de meest kwetsbare groepen, eerst? Als er gewerkt wordt met meisjes en jongens, plaatsen we hun belangen dan voor die van de Vlaamse studenten? (zie ook 3.4).

Met de juiste focus kunnen Internationale stages een **instrument en opportuniteit** zijn om lokale noden, belangen en ideeën in een internationaal forum te delen, aan kennisuitwisseling te doen en samen een mondiaal bewustzijn te creëren voor gezamenlijke uitdagingen (zie [visietekst I](#) voor meer informatie).

3.1.2 Van hulp naar eerlijke samenwerking

Het oude **hulpparadigma**, de Noord-Zuiddonorlogica, en het *white saviour complex* zijn achterhaald. Deze verouderde concepten moeten plaatsmaken voor **gelijkwaardige samenwerking** aan een gemeenschappelijke agenda (met kritische blik op de rol van het globale Noorden in mondiale problemen), met gedeelde verantwoordelijkheid en in een context van **gezamenlijk leren**. Een correcte relatie tussen partners hier en in voormalige gekoloniseerde landen kan alleen maar voortkomen uit de erkenning dat die in de eerste plaats niet gelijkwaardig is in termen van macht, privileges, kansen, kennis, inkomen, gender, gezondheid, religie, enz. en hiervoor te corrigeren. Zeker wanneer het gaat over het helpen en ondersteunen van kwetsbare groepen zoals meisjes en jongens, moet er afgestapt worden van het idee dat een **goede intentie voldoende is**. Het maakt het werk dat we doen vaak oppervlakkig. Een kritische blik op onze motivatie, voorbereiding, verwachtingen en het werken in een sfeer van **gelijkwaardigheid** zijn meer dan ooit aan de orde.

3.1.3 Ownership

In de context van dit gelijkwaardige partnerschap is de logische volgende stap dat partnerorganisaties en -instellingen **inspraak en medezeggenschap** krijgen in de **doelstellingen** van het partnerschap. Meer specifiek in de context van internationale mobiliteit in het hoger onderwijs, is het cruciaal dat ze eigenaarschap krijgen over de in- en uitvoering van een **kinderwelzijnsbeleid**, de selectie van stagiairs, afspraken rond stage taken, omkadering van studenten, gepaste lengte van stageduur, etc. (Thujo, 2018). Net door de historische en nog steeds ongelijke verhoudingen zou de partner het finale woord moeten krijgen over het ontvangen van studenten.

3.1.4 Langetermijnaanpak en netwerking

Er wordt gestreefd naar langetermijnpartnerschappen die **institutioneel ingebed** zijn. Een langetermijnvisie laat gezamenlijk leren toe en maakt **aanpassingen** mogelijk. Belangrijk voor succesvolle netwerken en partnerschappen is het hanteren van een realistische **procesmatige evaluatie**, die een mogelijkheid biedt tot wederzijds **leren en verantwoording**, zeker als het gaat over een **kinderwelzijnsbeleid** (Duarte, 2015). Hierbij verbinden actoren zich ertoe om de impact van het proces te meten op lange termijn en ruimte te laten voor **fouten, teleurstellingen en kritische reflectie**. Deze reflectie en het eventueel bijsturen van de voorwaarden van het partnerschap kan enkel plaatsvinden in een langdurig partnerschap. Wat Internationale stages betreft, gaat het dan om stagiairs die jaar na jaar kunnen verderbouwen op elkaars werk, waar partners elkaar vertrouwen en op lange termijn kunnen nadenken over de **win-wins** voor beide partijen. Zo is er dus géén plaats voor **commerciële** aanbieders van stageplaatsen in het Vlaams Hoger Onderwijs, zeker wanneer het gaat over **projecten met kinderen**. Hier is zeer vaak geen langetermijnvisie mogelijk en is er geen transparantie of opvolging van een kindbeschermingsbeleid.

3.2 Inbedding in de duurzame ontwikkelingsdoelen

Hogeronderwijsinstellingen hebben een belangrijke rol te spelen in het bijdragen aan een meer duurzame wereld. Het [inspiratiekader 'Global Engagement in Higher Education'](#) beklemtoont dat ze uitgedaagd worden "to assume their responsibilities and thus play an active role in the search for sustainable answers to global problems. International cooperation through education and research can make an important contribution to this." (p.1) Steeds meer instellingen benadrukken dan ook de cruciale bijdragen die ze leveren aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

Enkel door expliciet in te zetten op het realiseren van de rechten van de meest kwetsbaren, waaronder meisjes en jongens onder 18 jaar, kunnen we een wereld tot stand brengen waarin de ambities die in deze agenda vervat zitten, werkelijkheid worden. Bovendien zijn kinderen en jongeren zelf belangrijke actoren om mee samen te werken aan duurzame ontwikkeling. De wereldbevolking bestaat voor 35% uit kinderen. In de minst ontwikkelde landen, waar veel Internationale stages doorgaan, maken ze zelfs 55% van de bevolking uit (PKIO, 2019).

Meer weten over de link tussen kinderrechten en de Duurzame Ontwikkelingsdoelen? Lees dan de brochure "[Agenda 2030: kinderspel?](#)" van het Platform Kinderrechten in Ontwikkelingssamenwerking.

3.3 Aandacht voor een intersectionele lens

Aandacht hebben voor de specifieke uitdagingen waarmee specifieke groepen kinderen en jongeren geconfronteerd worden, is essentieel in het nastreven van kinderrechtenvriendelijke Internationale mobiliteit. Net als andere leeftijdsgroepen vormen ook kinderen immers geen homogene groep. Meisjes lopen bijvoorbeeld meer kans dan jongens om hun rechten niet ten volle te kunnen realiseren. Tussen 5 en 14 jaar spenderen ze 40% meer tijd aan huishoudelijke taken dan jongens. Er worden per jaar 12 miljoen meisjes voor hun 18 jaar uitgehuwelijkt. 15 miljoen meisjes tussen 15 en 19 jaar hebben ooit al eens een verkrachting meegemaakt (PKIO, 2019). Armere kinderen, maar ook kinderen van etnische minderheidsgroepen of kinderen met een beperking, hebben minder toegang tot onderwijs. In lage-inkomenslanden bijvoorbeeld loopt 39% van de armste kinderen geen school, terwijl dat bij de rijkste groep kinderen maar bij 11% het geval is (UNESCO, 2019).

Het is dus essentieel om bij het analyseren van drempels of schade die mensen ondervinden, niet blind te zijn voor de manieren waarop verschillende assen van uitsluiting waarmee een persoon te maken krijgt, elkaar versterken. Dat is de essentie van intersectionaliteit of kruispuntdenken. Iedereen heeft een gelaagde identiteit met verschillende deeltiteiten (o.b.v. gender, etniciteit, leeftijd, klasse, gezondheid, geloof...) Kruispuntdenken zet ons aan te kijken naar hoe die verschillende dimensies op elkaar inspelen om groepen of individuen meer of minder kwetsbaar te maken voor vormen van discriminatie of uitsluiting (Ella, 2014). Een intersectionele lens is essentieel om de kinderrechten van elk kind te kunnen realiseren.

3.4 Vertrekpunt: kinderrechtenbenadering vanuit 4 basisprincipes

Met een kinderrechtenlens naar Internationale stages kijken dwingt opleiders in het hoger onderwijs om het belang van kinderen en jongeren in de partnerlanden centraal te stellen. Hoe vermijden we inbreuken op de rechten van kinderen? Hoe kunnen studenten in het kader van hun mobiliteitsprojecten kinderen en jongeren versterken in het vervullen van hun rechten? Wat kunnen we leren van partnerorganisaties over de kinderrechtsituatie in hun omgeving en hoe kunnen we hen ondersteunen in het opnemen van hun rol als plichtdragers?

Het [Kinderrechtenverdrag](#) van de Verenigde Naties voorziet in 54 ondeelbare en universele rechten waarvan elk kind kan genieten. Binnen een kinderrechtenbenadering wordt maatschappelijke ontwikkeling gezien als **de realisatie van deze rechten** in plaats van het vervullen van noden op basis van *goodwill*. **Plichtsdragers** zullen rechten pas respecteren, beschermen en vervullen waar **rechthebbenden** (kinderen en jongeren) in staat zijn om hun rechten op te eisen. Ongelijkheid en onrechtvaardigheid in de wereld, zoals geen toegang tot onderwijs, voedsel of gezonde levensomstandigheden, zijn het resultaat van niet-gerealiseerde en geschonden rechten. Om deze problemen aan te pakken volstaat het dus niet om aan symptoombestrijding te doen, maar moeten structurele oorzaken worden aangepakt. Rechten realiseren veronderstelt dan ook een procesgerichte aanpak: in plaats van zelf oplossingen te formuleren, vertrekt een (kinder)rechtenbenadering van het versterken van kinderen en jongeren om hun rechten te kunnen opeisen en het versterken en beïnvloeden van ouders, gemeenschappen en overheden om hun verplichtingen op te nemen.

Vanuit een kinderrechtenbenadering hebben hogeronderwijsinstellingen en studenten de plicht om Internationale stages zo in te richten dat ze zo weinig mogelijk negatieve effecten op kinderen en hun rechten met zich meebrengen (*do no harm*) én daarenboven, waar mogelijk, kansen creëren om kinderrechten te realiseren. Dit kan door in te zetten op **de drie P's**: protectie (of bescherming), provisie (of voorziening) en participatie (of deelname). Respect voor de rechten van kinderen houdt in dat er bij elke actie rekening wordt gehouden met deze drie vragen (KIYO, 2019):

1. Doet mijn actie er alles aan om kinderen te **beschermen**? Kinderen hebben immers het recht beschermd te worden tegen alle vormen van geweld en uitbuiting, maar ze hebben ook recht op juridische bescherming en bescherming tegen schadelijke omgevingsinvloeden.
2. Zorgt mijn actie ervoor dat kinderen kunnen genieten van **diensten en voorzieningen**? Kinderen hebben immers recht op voorzieningen zoals een veilige woning, voldoende en gezond voedsel en water, kwaliteitsvol onderwijs en toegankelijke en betaalbare gezondheidszorg, etc.
3. Zorgt mijn actie ervoor dat kinderen kunnen **participeren**? Kunnen ze hun mening geven over de actie en wordt er naar hen geluisterd? Zorgt mijn actie ervoor dat er over het algemeen meer naar kinderen wordt geluisterd? Worden kinderen ondersteund en krijgen ze informatie op maat zodat ze zelf hun mening kunnen vormen?

In het Kinderrechtenverdrag komen deze drie vragen terug in de vier basisprincipes van het verdrag: 1) het belang van het kind, 2) non-discriminatie, 3) participatie en 4) recht op leven, overleving en ontwikkeling. Het waarborgen van de rechten van kinderen vereist een op rechten gebaseerd klimaat waarin aan die vier principes voldaan wordt.

Basisprincipe 1: Het belang van het kind

In een kinderrechtenbenadering van ontwikkeling staan de belangen van de lokale **kinderen steeds centraal**. Kinderen hebben recht op bescherming tegen alle vormen van misbruik en mishandeling. Het welzijn van kinderen en jongeren heeft prioriteit boven andere belangen, ook bijv. boven de opleiding van studenten uit het Vlaamse hoger onderwijs. Het is dan ook belangrijk om **vooraf stil te staan bij de directe en indirecte impact** van de aanwezigheid van studenten in lage- en middeninkomenslanden, zowel met betrekking tot de activiteiten die ze zullen uitvoeren als tot hun loutere aanwezigheid. Zij mogen geen fysieke, morele, psychologische of geestelijke schade berokkenen aan de kinderen. Elk project waarin ze een rol opnemen kan immers zowel tot positieve gevolgen leiden voor kinderen en jongeren, als tot negatieve (KIYO, 2019).

Basisprincipe 2: Non-discriminatie

Discriminatie vindt plaats wanneer mensen die in eenzelfde situatie verkeren **niet gelijkwaardig behandeld** worden, zonder dat hiervoor een objectieve reden bestaat en ze redelijkerwijze gerechtvaardigd kan worden (*zie ook 3.3*). Helaas worden overal ter wereld nog kinderen en jongeren niet gelijkwaardig behandeld op basis van etnische, nationale of sociale afkomst, gender, godsdienst, taal, geslacht, politieke overtuiging, seksuele geaardheid, leeftijd, gezondheidstoestand, enz. Het zijn de meest kwetsbare kinderen en jongeren die het meeste risico lopen om gediscrimineerd te worden, omdat zij vaak niet op de hoogte zijn van hun rechten noch de mogelijkheden hebben om zich verder te ontwikkelen (KIYO, 2019).

Internationale stages kunnen een kader bieden om net deze kwetsbare groepen te begeleiden in het realiseren van hun rechten. Een duurzaam en kwaliteitsvol partnerschap kan ook helpen om zicht te krijgen op welke groepen kinderen en jongeren kwetsbaar zijn voor discriminatie en biedt ruimte om deze discriminaties aan te pakken. Maar de aanwezigheid van studenten kan bestaande machtsonevenwichten net ook versterken. Een voorafgaandelijke analyse, in samenspraak met de partnerorganisaties en -instellingen, én een constante aandacht voor non-discriminatie door alle betrokkenen zijn een essentiële voorwaarde voor een kinderrechtenvriendelijke stage-praktijk.

Basisprincipe 3: Participatie

Als derde principe binnen het Kinderrechtenverdrag betreft participatie: het recht op deelname aan het debat, het voor zichzelf opkomen, en **mee kunnen praten en beslissen** over dingen die kinderen en jongeren belangrijk vinden. De meisjes en jongens waarmee studenten werken zijn geen passieve ontvangers van hulpverlening of onderwijs, maar actieve actoren en experts over hun eigen leven (Vandenhole & Aguilar, 2018). Aandacht voor participatie moet een aandachtspunt zijn in partnerschapsrelaties. Studenten die deelnemen aan Internationale stages kunnen getraind en ondersteund worden om op een contextsensitieve en leeftijdsadequate wijze ruimte te creëren voor inspraak en participatie. Op die manier leren kinderen en jongeren een eigen visie te vormen en delen, en krijgen ze de kans om hun zelfvertrouwen, sociale en communicatieve vaardigheden te ontwikkelen. Ze zullen hierdoor ook sneller van zich laten horen als ze geconfronteerd worden met onrecht. Effectieve participatie versterkt hun capaciteit en veerkracht en stelt hen in staat om zichzelf te beschermen (UNHCR, 2012).

Basisprincipe 4: Recht op leven, overleven en ontwikkeling

Elk kind heeft recht op een waardig leven en ontwikkeling, zowel op fysiek, emotioneel, spiritueel, cultureel, intellectueel en sociaal vlak. Het potentieel daartoe dragen kinderen in zichzelf. Daartoe moeten kinderen ook worden beschermd, van een aangepaste verzorging profiteren en in een **veilige en stimulerende omgeving** wonen die hen in staat stelt om hun volledig potentieel te realiseren. De rol van betrokken volwassenen (ouders, familie, opvoeders, leerkrachten, etc.) is om de juiste randvoorwaarden te creëren, die te beschermen en de tools aan te reiken waarmee kinderen en jongeren zich kunnen blijven ontwikkelen en zelf op maat oplossingen kunnen vinden. Werken met kinderen en jongeren vanuit een kinderrechtenperspectief veronderstelt dan ook het werken binnen een dynamisch evenwicht tussen beschermen, zorgen en vrijheid geven (KIYO, 2019, Vandenhole & Aguilar, 2018).

In de context van Internationale stages is het belangrijk dat studenten kunnen werken in een omgeving waar dit recht op leven, overleven en ontwikkeling gegarandeerd kan worden. Dat veronderstelt onder meer een zorgvuldige selectie van stageplaatsen en partnerschappen en een grondige selectie van studenten zodat ze in staat zijn om op een professionele rol de ontwikkeling van de kinderen en jongeren te ondersteunen.

In dit hoofdstuk vertalen we de theoretische kaders naar de praktijk van Internationale stages die door studenten in het Vlaamse hoger onderwijs ondernomen worden. Om ervoor te zorgen dat de risico's op schade voor kinderen en jongeren in de partnerlanden geminimaliseerd worden en de stages eerder op een positieve manier bijdragen aan kinderrechten, schuiven we aanbevelingen naar voren op het vlak van **drie niveaus: (1) beleid, (2) opleiding & stageverantwoordelijke, & (3) student**. De drie niveaus bieden een basis om effectieve maatregelen te ontwikkelen en ervoor te zorgen dat alle betrokkenen door bewustzijn, goede praktijken, en robuuste systemen en procedures in staat zijn om kinderen te beschermen (*Keeping Children Safe*, 2014). Het wordt duidelijk dat om op een daadkrachtige manier een kinderrechtenbenadering van Internationale stages uit te werken de drie niveaus belangrijk zijn, en elk niveau een verantwoordelijkheid heeft op te nemen.

IV

praktische aan- bevelingen

4.1 Niveau I: beleid

Elke actor in het Vlaamse hogeronderwijslandschap (opleiding, instelling,...) ontwikkelt op het meest relevante niveau een op kinderrechten gebaseerd beleid dat omschrijft hoe het schade aan kinderen en jongeren in het kader van internationale stages zal voorkomen, hoe het hierop, indien nodig, gepast zal reageren en hoe het internationale onderwijs- en onderzoekspraktijken zal inzetten om kinderrechten wereldwijd te bevorderen. Een goed beleid beschrijft niet alleen preventieve acties om schade aan kinderen te voorkomen (door het risico op misbruik, verwaarlozing of uitbuiting te minimaliseren), maar ook reactieve acties die actoren in staat stellen om op gepaste wijze te reageren op bekommernissen of incidenten.

4.1.1 Een kindervelzinsbeleid is aanwezig

Een kindervelzinsbeleid omschrijft hoe een opleiding of instelling schade aan meisjes en jongens tijdens internationale mobiliteitsprojecten voorkomt, hoe deze projecten bijdragen tot de realisatie van kinderrechten en welke maatregelen voorzien worden wanneer bezorgdheden m.b.t. het welzijn van kinderen en jongeren optreden. Het bevat bijvoorbeeld richtlijnen rond welk gedrag richting kinderen onacceptabel is, waar heen te gaan met vermoedens van mistoestanden, het beleid m.b.t. het nemen en delen van audiovisuele opnames, etc.

Een goed kindervelzinsbeleid komt tot stand op basis van input van alle betrokkenen. Het omschrijft hoe en waarom een opleiding of instelling een kinderrechtenbenadering van Internationale stages wil doorvoeren en welke procedures het zal uitwerken om dit in de praktijk te brengen. Dit beleid moet van toepassing zijn op alle betrokken personeelsleden, studenten en verbonden actoren. Het is **de uitdrukking**

van het engagement van een instelling of opleiding om schade aan kinderen en jongeren veroorzaakt door internationale mobiliteitsprojecten te vermijden en de realisatie van de rechten van kinderen en jongeren in lage- en middeninkomenslanden te bevorderen. Het is dan ook belangrijk dat het wordt goedgekeurd door de hoogst mogelijke verantwoordelijke. Het wordt actief gepromoot en alle betrokken partijen (personeel, studenten, partners...) ondertekenen dit document ter kennisneming en naleving.

Partnerorganisaties waarmee een duurzame samenwerking bestaat, worden betrokken bij het opmaken en opvolgen van het kindervelzinsbeleid van de opleiding of instelling. Hun inbreng is essentieel om een goede inschatting te maken van de risico's die bestaan voor kinderen en jongeren en hoe de partnerorganisatie hiermee omgaat en een antwoord biedt. Ze zijn ook een evident aanspreekpunt om geldende wetgeving en nationale beschermingsinstanties in het partnerland te leren kennen.

[Vind hier een voorbeeld van een kindervelzinsbeleid: www.ucos.be/bijlagen](http://www.ucos.be/bijlagen)

4.1.2 Aandacht voor een kinderrechtenbenadering in partnerschapsrelaties

Kwaliteitsvolle relaties met partners zijn een essentiële voorwaarde om een kinderrechtenbenadering van Internationale stages te garanderen. Enerzijds zijn de partnerorganisaties belangrijke actoren in het ontwerpen en uitvoeren van het kindervelzinsbeleid van opleidingen en instellingen. Anderzijds moet de mate waarin zij zelf een kinderrechtenbenadering

hanteren in hun werking een belangrijke parameter worden in partnerschapskeuze of beslissingen rond verdere samenwerking. Vanuit een kinderrechtenbril naar internationale mobiliteit kijken vergt ook een eerlijke (her)evaluatie van bestaande en nieuwe partnerschappen.

Het is belangrijk om binnen het kader van samenwerkingsrelaties, en in lijn met de principes van een **eerlijk partnerschap**, na te denken over de manieren waarop lokale actoren invulling geven aan een kinderrechtenbenadering. Dit kan een belangrijk onderwerp vormen voor gesprekken tussen beide partijen, maar ook bij het aangaan van institutionele samenwerking, het uittekenen van stagetrajecten, etc.

Deze partners zijn ook een eerste, onmisbaar aanspreekpunt om de machtsverhoudingen in de regio waarin stagiairs actief zullen zijn, in kaart te brengen. Ze kunnen helpen om geldende vooroordelen, stigma's en taboes te weten te komen, om de geldende wetgeving rond kinderrechten of non-discriminatie in kaart te brengen, om organisaties die deze wetgeving opvolgen of betrokken zijn bij de opvang en bescherming van kinderen te identificeren, etc.

Om samenwerking met een nieuwe partnerorganisatie of -instelling te analyseren (of die met een bestaande te evalueren) kan gebruik gemaakt worden van de principes die in hoofdstuk 2 aan bod kwamen:

[Vind hier een volledige checklist om partnerorganisaties te screenen: www.ucos.be/bijlagen](http://www.ucos.be/bijlagen)

- Heeft de partner **aandacht voor non-discriminatie**? Maakt dit principe deel uit van missie, visie en beleid van de organisatie? Wordt hiermee rekening gehouden bij de aanwerving van personeel en vrijwilligers? Wordt dit beleid actief opgevolgd? Enkel door samen met de partnerorganisatie non-discriminatie actief na te streven zal de aanwezigheid van stagiairs bestaande ongelijke machtsverhoudingen niet versterken (*KIYO, 2019*).
- Heeft de partner een **beleid m.b.t. grensoverschrijdend gedrag**? Zijn er richtlijnen voor de omgang met kinderen of een meldpunt in geval van problemen? Heeft de partner een eigen gedragscode die van toepassing is op studenten of stagiairs?
- Hoe gaat de partner om met het principe **participatie in werking en beleid**? Verschafft de organisatie informatie over doelstellingen en activiteiten aan de doelgroep op een transparante wijze? Zijn kinderen en jongeren zelf op de hoogte van het kindervelzinsbeleid? Maakt participatie deel uit van de missie en visie en wordt dit vertaald in besluitvormingsprocedures (*KIYO, 2019*)?
- Nemen de zorgcontexten waarin studenten terecht komen het globale welzijn van kinderen en jongeren in acht, met in de mate van het mogelijke aandacht voor alle ontwikkelingsdomeinen en de verschillende ontwikkelingsfasen?
- Zullen studenten niet in overtal zijn in de organisatie en dus voorgaan op lokale tewerkstelling? (*Charanclé & Lucchi, 2018*)
- Investeer tijd in het (leren) kennen van de lokale partner. Bouw voldoende ruimte in om een vertrouwensrelatie op te bouwen waar open gecommuniceerd kan worden, in het bijzonder over de rechten van kinderen.

4.1.3 Aandacht voor een kinderrechtenbenadering in internationaliseringsbeleid

Door te werken vanuit een kinderrechtenbenadering zetten hogeronderwijsinstellingen en alle betrokken stakeholders het belang van kinderen centraal. Keuzes voor stages, andere vormen van internationale mobiliteit en voor de manieren waarop deze worden ingevuld, moeten dan ook worden afgewogen tegen het belang van de kinderen die hierin betrokken zijn.

Hogeronderwijsinstellingen, VLIR-UOS en VLHORA Global Minds worden aangespoord om deze kinderrechtenbenadering te integreren in alle relevante communicatie en tools (bijv. aanvraag voor Global Minds Reisbeurzen).

4.1.4 Meldpunt misbruik

Richtlijnen over hoe te reageren in geval van kinderrechtenschendingen zijn een essentieel onderdeel van een kinderrechtenbenadering. Het gaat daarbij zowel om incidenten waarbij studenten of medewerkers van Vlaamse hogeronderwijsinstellingen zelf betrokken zijn, als waarvan ze getuige zijn.

Elke opleiding en instelling werkt een procedure uit om te reageren op incidenten en stelt intern een contactpersoon aan die verantwoordelijk is voor de opvolging ervan. De procedure zal onderscheid maken tussen incidenten waarbij het gedrag of handelen van een student of personeelslid zelf de aanleiding is of waarbij inbreuken op de kinderrechten buiten de directe scope van de instelling vallen. Hierbij wordt ook aandacht geschonken aan hoe te handelen indien studenten als getuige ook behoefte hebben aan ondersteuning en hulp. De procedure moet ook aangeven in welke gevallen incidenten gemeld moeten worden aan publieke autoriteiten en hoe hierover gecommuniceerd moet worden.

4.1.5 Evalueer samenwerking met weeshuizen

Zoals aangetoond in hoofdstuk 2 kunnen grootschalige opvanginitiatieven problematisch zijn voor het garanderen van de rechten van minderjarige meisjes en jongens. Tegelijkertijd oefenen ze vaak een grote aantrekkingskracht uit op studenten. Het is belangrijk [partnerschappen met weeshuizen te evalueren](#) en eventueel te heroriënteren [aan de hand van de kinderrechtenbenadering en duurzame partnerschappen zoals beschreven in hoofdstuk 3](#). Hieruit zal snel duidelijk worden of het om een relevant partnerschap gaat en of het weeshuis kinderrechten kan garanderen. We [vertrouwen op de kritische analyse en evaluatie](#) van elke instelling aan de hand van de principes uit deze tekst.

Uiteraard bestaat er een grote diversiteit aan opvanginitiatieven, van zeer kleinschalige residentiële opvang, naar initiatieven voor kinderen met een ernstige beperking of kinderen die bedreigd worden door eigen gemeenschap, tot grootschalige commerciële weeshuizen, en alles ertussen. Sommige opvanginitiatieven zijn essentieel om de kinderrechten van de meisjes en jongens die ze begeleiden te garanderen, anderen vormen er dan net weer een bedreiging voor. Een absoluut verbod tot samenwerkingen met weeshuizen is dan ook niet aan de orde. Er moet voldoende ruimte zijn voor dialoog, reflectie en een groeiproces, maar steeds gebaseerd op de principes van relevante partnerschappen en

kinderrechten. Een grondige reflectie over de impact van steeds wisselende, tijdelijke en weinig ervaren stagiairs op het welzijn van de kinderen moet daarbij het vertrekpunt zijn.

Een noodzakelijk principe om partnerschappen met grootschalige opvanginitiatieven te evalueren is dat [gezinnen en gemeenschappen](#) centraal staan in de zorg en bescherming die meisjes en jongens nodig hebben (UNHCR, 2012). [Het recht op ontwikkeling van kinderen en jongeren wordt immers het beste gegarandeerd door hen ondersteuning te verlenen binnen een familiecontext](#)⁷ (KIYO, 2019, Nelson, 2009; Zeneah, 2019). Waar omstandigheden een opvangplek voor kinderen noodzakelijk maken (bijv. omwille van misbruik of uitbuiting), moet deze tijdelijk zijn en in afwachting tot een permanente familievorm wordt gevonden. De door de VN in 2009 vastgestelde principes kunnen daarbij als leidraad dienen.

⁷ We verwijzen hier expliciet naar 'een' familiecontext ipv. 'hun' familiecontext, dat is sommige gevallen onveilig is t.a.v. de kinderen en schade berokkent aan hun welzijn en rechten.

De internationale richtlijnen - houvast en richtsnoer voor onderwijsinstellingen en evaluaties van partnerschappen:

De Verenigde Naties verwelkomden in 2009 de richtlijnen voor 'Alternatieve Zorg voor Kinderen'. De richtlijnen bouwen voort op het Verdrag inzake de Rechten van het Kind uit 1989. In de richtlijnen staat dat elk kind het recht heeft om te worden **verzorgd door zijn of haar eigen ouders**. Indien dit onmogelijk is, moeten landen zich inzetten om goede **alternatieve zorg** te bieden. De richtlijnen stellen dat kinderen in de regel het meest gebaat zijn bij opvang binnen **de eigen familie of gemeenschap**. Opvang in grootschalige opvanginitiatieven moet worden ontmoedigd.

De richtlijnen zijn uitgewerkt in een handboek, 'Moving Forward', dat overheden en middenveldorganisaties helpt om de richtlijnen toe te passen. Vrijwel alle reguliere middenveldorganisaties volgen ze intussen. En steeds meer overheden veranderen hun wetgeving in navolging van de richtlijnen. Zo is het in Roemenië bij wet verboden om kinderen onder de 2 jaar in een weeshuis op te vangen. In Malawi is sinds 2010 een wet die pleegzorg wettelijk erkent (Vossen, 2015; UN Resolution 2019 art. 21-35).

University pledge

De **University Pledge** van Better Care Network kan als inspiratie dienen om de juiste boodschap als hogeronderwijsinstelling uit te dragen. Die roept hogeronderwijsinstellingen op om stages of vrijwilligerswerk in weeshuizen niet langer te promoten als onderdeel van een opleiding of buiten het formele onderwijsaanbod om.

"We, the organisations listed below, do not support volunteering in orphanages abroad, whether undertaken by organised groups or individuals for short or longer periods of time. We pledge not to advertise these to our students, and we will endeavour to ensure that such opportunities are neither facilitated nor promoted within our institution. We believe in the power of volunteerism and support and encourage student learning experiences and overseas volunteering opportunities that strive for the highest standards of child protection and best practice for ethical engagement."

Vind de oproep om deel uit te maken van dit netwerk hier:

<https://eu.rethinkorphanages.org/initiatives/universities-take-stand-against-orphanage-volunteering>

4.1.6 Beeldvorming

Beelden van kinderen en jongeren worden frequent gebruikt in het bekendmaken van partnerschappen, het oproepen tot deelname aan stagemogelijkheden of het communiceren van resultaten. Deze beelden mogen in de eerste plaats géén enkel gevaar opleveren voor het kind, de familie of omgeving van het kind in kwestie.

Vanuit een kinderrechtenbenadering kunnen beelden enkel gebruikt worden wanneer:

- a. Meisjes en jongens in waardige omstandigheden worden afgebeeld. Foto's, video's of andere beelden zijn krachtige hulpmiddelen om onze visie op de kracht van kinderen en jongeren én op lage- en middeninkomenslanden vorm te geven. Hogeronderwijsinstellingen en opleidingen engageren zich om hierin de hoogste standaarden na te streven en deze ook kenbaar te maken aan de studenten.
- b. De kinderen en jongeren die worden afgebeeld niet geïdentificeerd kunnen worden én er toestemming is voor het gebruik van hun afbeelding. Bij het maken van foto's en video's geven de afgebeelde personen (of in het geval van kinderen en jongeren hun ouders of voogden) hun geïnformeerde toestemming: ze stemmen in met het maken van de beelden en worden ingelicht over elk gebruik ervan.

4.1.7 Verantwoording - Transparantie

Beleid en procedures zijn alleen effectief als mensen zich hiervan bewust zijn, enigszins eigenaar zijn en de mogelijkheid hebben om hun mening te geven over hoe ze werken. Elke actor in het Vlaamse hogeronderwijslandschap (opleiding, instelling...) monitort de uitvoering van beleid en procedures en communiceert hierover proactief op het meest relevante niveau.

4.2 Niveau II: Opleiding & stage- verantwoordelijke

4.2.1 Elke opleiding werkt een risicoanalyse uit

Een risicoanalyse heeft tot doel om in kaart te brengen welke negatieve (en positieve) impact bestaande praktijken m.b.t. internationale mobiliteit kunnen hebben op kinderen en jongeren en hoe die vermeden kunnen worden (Zijlstra, 2018). Het kan op die manier de eerste stap zijn om in kaart te brengen welke aanpassingen nodig zijn om een kinderrechtenbenadering van internationale mobiliteitsprojecten tot stand te brengen. Een risicoanalyse opmaken is het moment om een stap terug te zetten en om de potentiële negatieve impact van internationale stages in kaart te brengen met aandacht voor de specifieke kwetsbaarheid van kinderen en voor hun rechten.

Een risicoanalyse is in principe steeds afgestemd op een specifieke context en zal dus anders zijn afhankelijk van opleiding, land van bestemming, etc. Het identificeert voor de belangrijkste risicogebieden welke risico's op schade aan kinderen en jongeren zich kunnen voordoen tijdens internationale stages, hoe zwaar het risico wordt ingeschat en welke acties ondernomen (zullen) worden om deze risico's te vermijden of hoe gereageerd zal worden als zich een probleem voordoet.

Het opmaken van een risicoanalyse is een eerste stap om onderwijsinstellingen, hun medewerkers en hun studenten bewust te maken van de potentiële impact van hun verblijf, stage of werk op de betrokken kinderen. Het vormt tegelijkertijd de aanzet om actie te ondernemen om omstandigheden met een hoog risico aan te pakken.

Het is daarnaast echter ook essentieel dat **alle stakeholders (incl. de internationale partners) betrokken worden** in de opmaak van de risicoanalyse. Ze moeten ook worden geïnformeerd over het uiteindelijke resultaat en de geplande acties. Dit kan concreet door deze vorm van risicobeheer mee te nemen in de **voorbereiding en omkadering van studenten**.

We raden aan om een risicoanalyse bij aanvang van het partnerschap op te stellen en deze op regelmatige basis te herhalen.

Vind hier een voorbeeld van een risicoanalyse:
www.ucos.be/bijlagen

4.2.2. Selectiebeleid studenten

Vanuit een kinderrechtenbenadering kunnen stagiairs een belangrijke rol spelen in de ondersteuning en versterking van een kinderrechten-vriendelijk klimaat, wanneer ze gescreend en geselecteerd worden op basis van kennis, vaardigheden en houding. Dat houdt in dat de stagiairs:

- Beschikken over **relevante kennis en ervaring** met de doelgroep en dit kunnen aantonen door certificaten en/of referenties. Waar mogelijk verwerven ze ervaring met de doelgroep waarmee ze tijdens hun internationale stage in contact zullen komen tijdens stages en opdrachten voorafgaand aan hun vertrek. Bij voorkeur laatste jaarstudenten die reeds eerdere praktijkervaring kunnen aantonen.
- Beschikken over de **levenservaring en opleiding** om moeilijke verhalen en gebeurtenissen, zoals mishandeling, misbruik, ernstige handicaps, te kunnen plaatsen en daarop adequaat te reageren.
- Worden ondersteund om zich tijdens hun stageverblijf **reflectief op te stellen** t.a.v. geldende praktijken.
- Een **uitgebreide voorbereiding** volgen, met o.a. aandacht voor reflecties over **ethische kwesties** en **diversiteitssensitief werken**.
- Instemmen met **de Code of Conduct en het kindbeschermsbeleid** van de ontvangende organisatie, indien aanwezig.
- Een **uittreksel uit het strafregister⁸ en een attest van medische geschiktheid** hebben voorgelegd.
- Bereid zijn de **nodige medische voorbereidingen** te treffen en inenting te nemen om risico's van besmetting en ziekte uit te sluiten (BCNN, criteria).
- **In de context van hun stage dezelfde taal spreken als de lokale collega's** met wie ze gaan samenwerken (BCNN, criteria).

4.2.3 Gedragscode

Een gedragscode (*code of conduct*) is de uitdrukking van de verwachtingen die een instelling heeft m.b.t. het gedrag van haar studenten en medewerkers ten opzichte van kinderen en jongeren. Het bevat een lijst van gepast en ongepast gedrag op basis van het kindweldzijnbeleid van de instelling. Het heeft daarbij aandacht voor procedures voor het rapporteren van geweld tegen kinderen, en inbreuken op hun recht op veiligheid en privacy.

Voor hun vertrek worden alle stagiairs geïnformeerd over deze gedragscode en ondertekenen deze. De instelling duidt een verantwoordelijke aan die instaat voor alle vragen over de code en opvolging van eventuele inbreuken.

De eigen gedragscode van de instelling kan afgestemd worden op de gedragscode van de lokale partners, maar is hieraan complementair. Indien de opleiding reeds over een gedragscode beschikt in de context van stages in België, dient deze gescreend en aangevuld te worden met maatregelen die afgestemd zijn op de internationale stagecontext.

Vind hier een voorbeeld van een gedragscode:
www.ucos.be/bijlagen

⁸ In dit geval het model 'Artikel 596.2' ('minderjarigenmodel'), nodig voor specifieke activiteiten met contacten met kinderen en jongeren, zoals opvoeding, psycho-medisch-sociale begeleiding, hulpverlening aan de jeugd, kindweldzijn, animatie of begeleiding van minderjarigen. Een beëdigd vertaler kan dit vertalen naar de omgangstaal in het gastland.

4.2.4 Rol & verantwoordelijkheid stagebegeleider

De stagebegeleider van de hogeronderwijsinstelling is het eerste aanspreekpunt voor stagiairs m.b.t. de uitvoering van het kindweldzijnsbeleid en de realisatie van een kinderrechtenbenadering van Internationale stages. De stagebegeleider:

- Volgt het opstellen van een risicoanalyse op en is op de hoogte van de mogelijke negatieve effecten van stagiairs op het welzijn en de ontwikkeling van kinderen;
- Is verantwoordelijk voor een goede selectie van stagiairs en hun omkadering voor, tijdens en na hun internationale stage. De stagebegeleider is verantwoordelijk voor het informeren over en laten ondertekenen van de gedragscode;
- Is verantwoordelijk voor de begeleiding en bescherming van stagiairs. De stagebegeleider informeert de stagiair over de bedreigingen en kansen van Internationale stages voor de kinderrechtsituatie van meisjes en jongens in het partnerland en begeleidt hen in het permanent reflecteren hierover, alsook over de mogelijke impact op hun eigen welzijn;
- Is betrokken bij de selectie van, overleg met en evaluatie van partnerorganisaties en -instellingen.

4.2.5 Rol van internationale partners

Het voorkomen van schade aan kinderen en jongeren tijdens Internationale stages en het via duurzame en gelijkwaardige mobiliteitsprojecten bijdragen aan een wereld waarin alle meisjes en jongens hun rechten kunnen realiseren, is een verantwoordelijkheid voor elke Vlaamse hogeronderwijsinstelling. Een evenwaardig partnerschap met internationale partnerorganisaties en -instellingen is daarbij een belangrijk instrument, maar kan nooit in de plaats komen van deze eigen verantwoordelijkheid.

Om te kunnen spreken van kinderrechtsvriendelijke internationale mobiliteitsprojecten is het essentieel dat de partners zelf een krachtig kinderrechtenkader hanteren. Hoe gaat de partner om met risico's voor meisjes en jongens? Welke procedures en richtlijnen zijn van kracht? Welke richtlijnen voor binnenlandse en buitenlandse stagiairs schuift het naar voor? Op welke manier wordt de veiligheid van de kinderen en jongeren gegarandeerd?

Partnerorganisaties zijn essentiële stakeholders om het geldende kinderrechten-kader in kaart te brengen: welke wetgeving geldt er? Welke organisaties en instellingen volgen dit beleid op en kunnen fungeren als informatiebron, aanspreekpunt of beheren klachten? Ze hebben op die manier een belangrijke rol te spelen in het opmaken van het kindweldzijnsbeleid, risicoanalyses en gedragscodes van de Vlaamse hogeronderwijsinstellingen. Het is ook belangrijk om

te overleggen met de lokale partner hoe het personeel getraind wordt in de omgang met deze doelgroep. Kunnen zij extra opleidingen of bijscholing genieten, bijvoorbeeld in de omgang met kwetsbare kinderen? Wordt er ingezet op levenslang leren bij het personeel?

Tot slot kunnen professionele en vrijwillige medewerkers van de partnerorganisaties en -instellingen fungeren als belangrijke steunfiguren voor stagiairs. Lokale stagebegeleiders ondersteunen de stagiairs in hun reflectie over stage-ervaringen en zijn een eerste aanspreekpunt bij vermoedens van vormen van geweld op meisjes en jongens. Lokale stagiairs zijn dan weer prima klankborden voor de Vlaamse stagiairs om ideeën, kennis en ervaringen met elkaar uit te wisselen, en Vlaamse stagiaires en het contact met de Vlaamse instelling bieden mentale ondersteuning en solidariteit aan lokale personeelsleden die in niet evidente contexten tewerkgesteld worden.

4.3 Niveau III: student

Aanvullend op de actiepunten op het niveau van de instellingen en opleidingen schuiven we in deze sectie nog twee aanbevelingen naar voor die studenten in staat moeten stellen om actief op te komen voor kinderrechten tijdens hun internationale stage en negatieve effecten op het welzijn van kinderen en jongeren te voorkomen.

4.3.1 Uitvoerig omkaderingstraject

Er is een grote eensgezindheid over het cruciale belang van **omkadering** van studenten die deelnemen aan Internationale mobiliteit om hun leeransen te maximaliseren, de negatieve impact van hun verblijf te minimaliseren en de relatie met de lokale gemeenschappen te optimaliseren (Kumar, 2013; Grantham, 2018; Hartman, 2014; Aga Khan, 2013). Tijdens een **pre-departure training** kunnen een reeks verschillende thema's en ethische dilemma's aan bod komen (incl. motivatie van vertrek, reflectie eigen karakter en identiteit, interculturele competenties, globale ongelijkheid, de complexiteit van armoede en sociale uitsluiting, rol als stagiair, de context en geschiedenis van het gastland). De omgang met **minderjarige meisjes en jongens en de ethische aspecten** die daarbij komen kijken, kunnen geïntegreerd worden in dit curriculum. Gezamenlijke training voor studenten van Vlaamse hogere onderwijsinstellingen enerzijds en medewerkers van de partnerorganisaties kan een grote meerwaarde bieden.

Onderzoek toont aan dat internationale mobiliteit naar lage- en middeninkomenslanden op zich niet noodzakelijk stereotiepe denkbeelden reduceert en dat mogelijke teleurstellingen zelfs omgezet kunnen worden in (voor)oordelen en intolerantie (Mclennan, 2014; Raymond & Hall, 2008; Sin, 2009; Simpson, 2004, van de Kamp; 2016). Daarom is het belangrijk dat studenten zowel bij het voorbereiden van hun internationale stage, als ter plaatse voldoende focussen op **omkaderde reflectie** die erop gericht is hun ideeën, verwachtingen, gevoelens, teleurstellingen... te kaderen. **Tijdens een debriefing** na terugkeer moeten mogelijke teleurstellingen gekaderd en wereldburgerschapscompetenties gevaloriseerd worden. Gezamenlijke en individuele feedbackmomenten zijn ook een uitgelezen kans om problemen te identificeren en partnerschappen te evalueren.

Naast de bovenstaande opgesomde thema's worden studenten die gaan werken met meisjes en jongens additioneel voorbereid op volgende onderwerpen:

Focus op hechting

Gezien de soms heftige problematieken die zich kunnen voordoen rond dit thema is het belangrijk dat de studenten hier inzicht in verwerven en kritisch kunnen reflecteren over de houding en band die zij aangaan met kinderen. Al te familiaal gedrag en emotionele binding worden afgeraden. Kinderen kunnen dit 'verlies' nadien moeilijker verwerken.

Kinderbeschermingsbeleid

Kinderen hebben behoefte aan goed geschoolde en ervaren krachten die kennis hebben over de mogelijke negatieve impact van hun rol op de emotionele en sociale stabiliteit en ontwikkeling van de kinderen.

Studenten krijgen tijdens hun omkaderingstraject een inleiding in kinderrechten en de **vier basisprincipes**.

Ze worden gestimuleerd om **kennis** te nemen van **lokale wetgeving** m.b.t. misbruik en van organisaties en instellingen waarbij ze terecht kunnen in gevallen van misbruik (KIYO, 2019). Studenten hebben een (bescheiden) rol te spelen in de uitvoering van het **kinderwelzijnsbeleid en bijbehorende gedragscode** van de partnerorganisatie: ze nemen, wanneer mogelijk, hier best al kennis van tijdens het omkaderingstraject.

Misbruik

Studenten krijgen ook basisregels mee rond het voorkomen en opvolgen van **misbruik**. Een eerste procedure die studenten aanleren is het vier-ogen-principe waarbij ze leren om nooit alleen met een kind in dezelfde ruimte te verblijven. Daarnaast leren ze waar en hoe melding te maken van misbruik. Ten derde is het essentieel om te reflecteren over de vaak onbewuste machtsrol die een Belgische student tijdens internationale stages inneemt of toegewezen krijgt.

Focus op discriminatie

Verder is er in het **voorbereidingskader voor een internationale stage** een focus nodig op de onevenwichtige machtsrelaties die kunnen bestaan tussen studenten en kinderen. De aanwezigheid van stagiairs en hun werk met meisjes en jongens moet inclusief zijn en vraagt soms aanpassingen om bepaalde groepen kinderen op een gelijkwaardige manier te betrekken. De specifieke situatie van werken als student in lage- en middeninkomenslanden vraagt dan ook om extra aandacht voor de gevoeligheden rond armoede, etniciteit, gender, religie, zelfbeeld, geschiedenis, etc. Kruispuntdenken vormt een goed vertrekpunt om deze reflecties te voeren.

Werken aan beeldvorming en sociale media gebruik

Stereotype beeldvorming over lage- en middeninkomenslanden en sociale-mediagebruik is een belangrijk onderdeel van reeds lopende pre-departure trainings. Dit thema wordt nog verder uitgebreid voor studenten die met meisjes en jongens gaan werken. Foto's van kinderen genomen tijdens internationale projecten verschijnen nog te vaak op sociale media van Vlaamse studenten. Dit is problematisch op verschillende vlakken. Zo versterkt het, het beeld van westerlingen als white saviours en wordt er vaak geen rekening gehouden met privacy van kinderen.

4.3.2 Rol & verantwoordelijkheden als stagiair

Dit inspiratiekader heeft niet de ambitie om per **type opleiding** en per **type internationale stage** duidelijke, heldere regels voor te schrijven in termen van de **rol en verantwoordelijkheid die de student opneemt**. Er zijn verschillende type stages en opleidingen, en men kan dan steeds op elke regel een uitzondering formuleren. We vertrouwen ook dat opleidingen en studenten na het lezen van deze tekst een verantwoordelijk **evenwicht** vinden in de rol die men nog kan of mag spelen.

Maar één belangrijk inzicht moet hier aan bod komen en dat is een duidelijk onderscheid maken tussen primaire taken en anderen. Laten we kritisch kijken naar de stages waar het soms lijkt alsof studenten onmisbaar zijn. Dat is géén duurzame praktijk en kan ook nefast zijn voor het versterken van hechtingsproblemen. Zorg voor een **continuïteit** van zorg, door primaire taken over te laten aan **lokale medewerkers**, waarbij **studenten ondersteunend werken**, en niet **vervangend** van lokale werkkrachten. Studenten kunnen vaak een belangrijk rol spelen op inhoudelijke taken rond visie, technieken, kennisuitwisseling, en hoeven daarom niet altijd rechtstreeks in contact te komen met **kinderen en jongeren**. Maar blijf ook hier kritisch voor hoe studenten door ondersteunende taken op te nemen misschien initiatieven in stand houden die op lange termijn niet voordelig zijn voor het welzijn van meisjes en jongens in het partnerland. Het cruciale belang van de **omkadering** voor het vertrek wordt nogmaals **bevestigd**: bewustmaking van studenten over de brede context waarbinnen hun verblijf zich situeert, hun positie in de organisatie en vooral ten aanzien van kinderen is essentieel.

- **Aga Khan Development Network (2007)**, Strategic Framework for Partnership Building, the Aga Khan University Model, Higher Education Forum
- **Almas AN et al. (2018)**, The impact of caregiving disruptions experienced by previously institutionalized children on multiple outcomes in late childhood, Child Dev.
- **Better Care Network Nederland (2015-2019)**, 10 criteria voor een goed project met kinderen; Richtlijnen vrijwilligerswerk met kinderen in het buitenland; Vrijwilligerswerk in "weeshuizen" waarom niet; Vrijwilligerswerk en stage in 'weeshuizen' waarom niet? gelezen op https://www.bettercarenetwork.nl/pg-17382-7-128437/pagina/werken_met_kinderen_-_documentatie.html
- **Browne, K. (2009)**, The risk of harm to young children in institutional care. Save the Children, UK, and The Better Care Network.
- **Characle, J.M.B. et al. (2018)**, Incorporating the principle of "Do No Harm", gelezen op <https://www.alnap.org/help-library/incorporating-the-principle-of-%E2%80%9Cdo-no-harm%E2%80%9D-how-to-take-action-without-causing-harm>
- **Csáky, C. (2009)**, Keeping Children Out of Harmful Institutions, why we should be investing in family-based care. Save the Children.
- **Desmond, C., et al. (2020)**, Prevalence and number of children living in institutional care: global, regional, and country estimates. The Lancet. Child & Adolescent Health.
- **Doore, K.E. (2016)**, Paper orphans: exploring child trafficking for the purpose of orphanages, UN Special Rapporteur for the Human Rights Council on the Sale of Children.
- **Duarte, G. (2015)**, What to look for in global service learning. Six Standards of Practice to Guide Your Decisions. Nicaragua: Compañeros, Inc.
- **Ella (2014)**, Handleiding Intersectioneel Denken, gelezen op <http://www.ellavzw.be/sites/default/files/Handleiding%20Intersectionaliteit%20ELLA%20VZW.pdf>
- **Grantham, K., Tiessen, R., & Lough, B. J. A. (2018)**, Theoretical and Methodological Commitment to Transnational Research Collaborations: Lessons Learned in International Volunteerism.
- **Hartman, E. (2016)**, Fair Trade Learning. A framework for ethical global partnerships. In Larsen, M. (Ed). International Service Learning, Engaging Host Communities. New York, NY: Routledge.
- **Humphreys KL et al. (2015)**, Effects of institutional rearing and foster care on psychopathology at age 12 years in Romania, Lancet Psychiatry.
- **Jacobs, D. (2002)**, Hechting en hechtingsstoornissen, TOKK: Tijdschrift voor orthopedagogiek, kinderpsychiatrie en klinische kinderpsychologie.
- **Keeping Children Safe (2014)**, Child Safeguarding Standards and how to implement them, gelezen op https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/standards_child_protection_kcsc_en_1.pdf
- **KIYO (2019)**, Start-up kit. 4 principes van het kinderrechtenverdrag, gelezen op <https://www.kiyo-ngo.be/node/57>
- **Kumar P & Tiessen R. (2013)**, Ethical challenges encountered on learning/volunteer abroad programmes for students in international development studies in Canada: youth perspectives and educator insights, Canadian Journal of Development Studies / Revue canadienne d'études du développement, 34:3, 416-430
- **Lewis EE et al. (2007)**, The effect of placement instability on adopted children's inhibitory control abilities and oppositional behavior. Dev Psychol.
- **McGehee, N. G., & Santos, C. A. (2005)**, Social change, discourse and volunteer tourism, Annals of tourism research, 32(3), 760-779.
- **McGloin, C., & Georgeou, N. (2016)**, 'Looks good on your CV': The sociology of voluntourism recruitment in higher education, Journal of Sociology, 52(2), 403-417.
- **McGuire A, et al. (2018)**, The relation between dimensions of maltreatment, placement instability and mental health among youth in foster care, Child Abuse.
- **McLennan, S. (2014)**, Medical voluntourism in Honduras: 'helping' the poor? Progress in Development Studies, 14(2), 163-179.
- **Nelson, C et al. (2009)**, The Effects of Early Deprivation on Brain Behavioural Development: Bucharest Early Intervention Project, Oxford University Press.
- **PKIO (Platform Kinderrechten in Ontwikkeling) (2019)**, Agenda 2030: Kinderspel? Kinderrechten en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, gelezen op <http://www.platformedroitsdelenfant.be/wp-content/uploads/2019/09/092019-ODD-DE-NL.pdf>
- **Raymond, E. M., & Hall, C. M. (2008)**, The development of cross-cultural (mis)understanding through volunteer tourism. Journal of Sustainable Tourism, 16(5), 530-543.
- **Richter LM et al. (2010)**, AIDS orphan tourism: a threat to young children in residential care, Vulnerable Child Youth Stud.
- **Schoenmaker C, et al. (2014)**, Handbook of Child Well-Being, Springer Science & Business Media, Dordrecht.
- **Simpson, K. (2004)**, 'Doing Development': The gap year, volunteer-tourists and a popular practice of development. Journal of International Development, 16(5), 681- 692.
- **Sin, H. L. (2009)**, Volunteer tourism "Involve me and I will learn"? Annals of tourism research, 36(3), 480-501.
- **Stovall-McClough KC, et al. (2004)**, Forming attachments in foster care: Infant attachment behaviors during the first 2 months of placement, Devel Psychopathol.
- **Thuo, G. (2018)**, Kenya: Taking race and cultural difference into consideration. In R. Tiessen, B. J. Lough, & K. E. Grantham (Eds.), Insights on International Volunteering: Perspectives from the Global South (pp. 75-86). Baden-Baden, Germany: Nomos.
- **Tobias, D (2000)**, Moving from Residential Institutions to Community-Based Social Services in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union, The World Bank.
- **UCOS & USOS (2019)**, Relevante stages voor het globale Zuiden. Op weg naar een visie voor de 21e eeuw, gelezen op <https://www.ucos.be/visietekst-relevante-zuidstages-2>
- **UNESCO World Inequality Database of Education**, gelezen op <https://www.education-inequalities.org>
- **UNHCR (2012)**, A Framework for Protection of Children, gelezen op <https://www.unhcr.org/50f6cf0b9.pdf>
- **United Nations (2009)**, Guidelines for the Alternative Care of Children 64/142, gelezen op <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/5416/pdf/5416.pdf>
- **United Nations (2019)**, Promotion and protection of the rights of children, gelezen op <https://undocs.org/A/74/395>
- **UNICEF & Terre des Hommes (2008)**, Adopting the Rights of the Child: A Study on Inter-Country Adoption and Its Influence on Child Protection in Nepal. Nepal: Terre des Hommes
- **UNICEF (2017)**, Orphans, gelezen op https://www.unicef.org/media/media_45279.html
- **USA Department of State (2017)**, US Trafficking in Persons Report, gelezen op <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/02/271339.pdf>
- **Van de Kamp, J (2017)**, Behind the smiles: relationships and power dynamics between short-term westerners and Cameroonian health workers in a hospital in rural Cameroon, published doctoral thesis, Amsterdam Institute for Social Science Research, University of Amsterdam.
- **Vandenhoe, W. en Aguilar, L.M. (2018)**, Laat geen enkel kind achter. Integreer kinderrechten volledig in ontwikkelingssamenwerking, gelezen op PKIO <http://www.platformedroitsdelenfant.be/wp-content/uploads/2018/12/PKIO-verkiezingsmemorandum-1.pdf>
- **Vossen, Mirjam (2015)**, Kinderen zonder 'thuis'. Tilburg: Uitgeverij Wereldpodium.
- **Zeanah, Charles et al. (2019)**, Misguided altruism: the risks of orphanage volunteering, The Lancet, Child & Adolescent Health.
- **Zeanah, Charles et al. (2020)**, Global prevalence of institutional care for children: a call for change. The Lancet Child & Adolescent Health.
- **Zijlstra, J. (2018)**, Implementeer een risicovriendelijk beleid, gelezen op www.managementimpact.nl/strategie/artikel/2018/02/implementeer-een-risicovriendelijk-beleid-10114178

